
FEJEZETEK KÖZÉP-, KELET- ÉS DÉLKELET- EURÓPA TÖRTÉNETÉBŐL

A családnevekre vonatkozó szabályok a XVIII–XX. századi lengyel jogban

Andrzej Gulczyński az Adam Mickiewiczről elnevezett poznani egyetem jogtörténeti tanszékének professzora. Szakterülete a XIX–XX. századi (és leginkább a két világháború közötti) lengyel jog története, továbbá a jogi archeológia és az ikonográfia. E különböző területeken elért kutatási eredmények szépen ötvöződnek a szerző 2010-ben megjelent monográfiájában.

Ahogy egy adott folyó vagy egy hegy a nevével határozható meg, az embert is a neve különbözteti meg a többi embertől. A név azonban nemcsak konkrét egyénné tette és teszi az embert, hanem egyben azt is jelöli, hogy mely családhoz, nemzetiséghez, társadalmi csoporthoz, réteghez, illetve – bizonyos esetekben – mely szakmához tartozik az illető. Éppen ezért a név fontos jele az ember egyéniségének és jogalanyiságnak.

A terjedelmes monográfia a gyermekek családnevének jogi szabályozásával foglalkozik. Az első családnevek már a középkorban kialakultak, a jogi szabályozás azonban csak a XVIII. század második felétől indult meg e területen (itt a szerző kiemeli a Zamoyski-féle 1776-os polgári törvénykönyvtervezet és a II. Szaniszló Ágost király nevéhez fűződő kódex szabályait). A könyv arra is kitér, hogy a XVIII–XIX. századi Varsói Fejedelemség és Lengyel Királyság jogára milyen erős hatást gyakoroltak a külföldi (német, osztrák, orosz és francia) magánjogi szabályok. (A magyar joggal a szerző itt nem foglalkozik.)

A családnév meghatározására vonatkozó jogi szabályok fejlődése jól mutatja a családon belüli viszonyok alakulását. Elsősorban az apai hatalom és az államhatalom konfliktusát kíséri figyelemmel a szerző: a fejlődés oda vezetett, hogy az apa döntése helyett az állam írja elő, milyen vezetéknevet viseljen a gyermek. A női egyenjogúság érdekében tett intézkedések szintén korlátozták az apai hatalmat. Érdekes, hogy a női egyenjogúság a névadás terén csak 2008-ban teljesedett ki Lengyelországban, amikortól a szülők a gyermek vezetéknevének meghatározásakor szabadon választhatnak az apa

és az anya vezetékneve közül, és ezt nemcsak a házasságon belül, hanem a házasságon kívül született gyermekek esetében is megtehetik.

A korábbi korszakokban a házasságon belül és a házasságon kívül született gyermekek vezetékneve az eltérő jogi helyzetet is jól tükrözte. Sajátos kategóriát képeztek azok a gyermekek, akiknek szülei ismeretlenek voltak. Mindig is különleges helyzetben voltak az örökbefogadott gyermekek, akiknek az esetében a név meghatározásakor konfliktus keletkezhetett az eredeti és az új (az örökbefogadó) család között.

A monográfia szerkezetileg nyolc fejezetre tagolódik, amelyből az első kettő olyan általános kérdésekkel foglalkozik, mint például a név jelentősége és a névnek mint jogintézménynek a kialakulása. A szerző itt nem csak jogi, hanem nyelvtani szempontból is részletesen vizsgálja az egyes családnevek kialakulását. A harmadik fejezet a házasságon belül, a negyedik fejezet pedig a házasságon kívül született gyermekek családnevére vonatkozó jogi szabályozás fejlődésével foglalkozik Lengyelország területén a XVIII. századtól kezdve gyakorlatilag napjainkig. A szerző bizonyos kérdések vonatkozásában még régebbi időkre is visszatekint, egészen a XIV. századig.

A további négy fejezet a név megszerzésének egyes módjait elemzi. Az ötödik fejezet a gyermekek házasságból való származása elismerésének általános kérdéseit, a következő fejezet pedig az elismerésnek a gyermek nevére gyakorolt hatását taglalja. A hetedik fejezet a gyermek származásának bírósági megállapításával és a gyermek nevének ilyen esetekben való meghatározásával foglalkozik. Végül az utolsó fejezet a névszerzés egyéb módjait tárgyalja. Ide tartozik például az ismeretlen szülők gyermekének névszerzése is.

Az igen gazdag lábjegyzet-apparátussal rendelkező művet angol nyelvű összefoglaló, részletes bibliográfia, levéltári okmányjegyzék és névmutató teszi teljessé. A könyv nem csak történészek, hanem a családjoggal és a közigazgatási joggal foglalkozó jogászok érdeklődésére is számot tarthat.

Andrzej Gulczyński: Nazwisko dziecka. Ewolucja ukazowania relacji rodzinnoprawnych (A gyermek vezetékneve. A családjogi kapcsolat szabályozásának fejlődése). Wydawnictwo naukowe UAM, Poznań, 2010, 476 old.

Pavel Salák
A cseh nyelvű ismertetést magyarra fordította: Matej Pekarík